

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Summa Jurisprudentiae Sacrae Universae, Seu Jus
Canonicum, Secundum quinque Decretalium Gregorii
Papae IX. Titulos explicatum**

Pichler, Vitus

Bibliopolarum Augustanorum, 1723

VD18 VD18 12190187-ddd

§. 1. De Qualitatibus Testium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98739)

§. I.

De Qualitatibus Testium.

Sciendum 1. Tametsi testis esse possit omnis qui nullo Jure prohibetur. *l. 1. ff. h. t.* nihilominus tamen plures testificando repelluntur ab ipso Jure, quos nempe aliqua qualitas vel omnino inhabiles, vel suspectos saltem efficit. Unde *gl. in c. 2. eod. caus.*, propter quas aliqui à ferendo testimonio repellendi sunt, enumerans ait:

Conditio, sexus, etas, discretio, fama, Et fortuna, fides; in testibus ista requiruntur.

Ex repellendis autem aliqui sunt absolute inidonei seu inhabiles, alij verò solum secundum quid, & respectu certarum duntaxat causarum, vel personarum, pro aut contra quas testificari prohibentur. Qui nulla qualitate ad testificandum requisita destituti sunt, vocantur testes idonei, vel legitimi, vel secundum multos omni exceptione majores, eò quòd nulla exceptione legitima repelli possint: Mascardus tamen conclus. 1024. n. 15. cum alijs putat, quòd testis omni exceptione major differat à simpliciter idoneo, sicut Comparativus à Positivo, majorisque sit auctoritatis & fidei, quàm idoneus, cui præcisè non interdicitur testimonium, ut loquitur *l. 1. cit.*

Sc. 2. Testes, qui absolute & generaliter removentur à ferendo testimonio, commodè reduci ad 4. classes, nimirum 1. Eorum, qui laborant defectu mentis & ætatis. 2. Qui defectu corporis. 3. Qui defectu morum & famæ. 4. Qui defectu status & fidei. Pariter eorum, qui secundum quid inhabiles sunt, triplex est classis, scilicet 1. Illorum, qui pro certis. 2. Qui contra certas personas. 3. Qui in certis causis prohibentur esse testes. Quamquam utrique ferè omnes quandoque saltem & in quibusdam causis ac circumstantijs admitti valeant, uti patebit ex dicendis. Interim advertite, aliquos solum esse inhabiles, quando ipsis opponitur exceptio, & repelluntur propter defectum debitæ qualitatæ, non verò, quando vel expressè vel tacitè eorum testimonium admittitur: alios verò ita inhabiles esse, ut neque consensu Partium possit ipsis remitti inhabilitas; id quod vel maxime contingit, quando repelluntur aliqui ex defectu suæ personæ & propter bonum publicum, & non in favorem Partis. Judicis autem officium exigit, ut inquireat in conditiones & qualitates testium, ac ex officio repellat, quos repererit inhabiles, nisi laborent tali inhabilitate, quam Partes remittere possunt (ut sunt illæ, quæ in earum favorem introductæ sunt, qualis est frater, consanguineus, domesticus pro aliquo productus, vel inimicus contra aliquem) *l. 3. §. 1. ff. h. t. arg. l. 7. ff. de postulando. Et ibi gl. atque c. 12. de for. comp.* Si enim laborent defectu à Partibus remissibili, Judex nequit eos repellere, nisi ad instantiam seu exceptionem Partis, contra quam producuntur. Testis autem à Judice examinatus & interrogatus de habilitate ad testificandum tenetur fateri & prodere suum defectum; nisi defe-

ctus sit occultus, & ortus ex crimine ipsius. Reiffenstuel *hic a n. 22.* quia nemo tenetur prodere, & propriam turpitudinem Judicis denuntiare.

Dico 1. Ex defectu mentis testes esse nequeunt ratione destituti; uti infantes, pueri, neebrui, stulti, furiosi extra illa tempora, quibus fortè habent lucida intervalla, & rationis sunt compotes. *arg. l. 5. ff. de R. J.* Item impubes & pupilli, infantiam licet egressi, saltem regulariter. *l. 3. §. 5. ff. h. t.* scilicet ob immaturitatem judicii. Regulariter, inquam; qui hi testari possunt 1. de contractu Matrimoniali unà cum Parocho. 2. In criminibus exceptis, puta, in crimine læsæ Majestatis, hæresis &c. 3. Quando Judex procedit ex officio: quando aliæ probationes haberi non possunt: in causis civilibus, quando sunt pubertati proximi: sed in his casibus solummodo faciunt indicium seu præsumptionem aliquam, non probationem plenam, neque semiplenam, nisi accedat aliud adminiculum. 5. Puberes facti de ijs, quæ in impubertate perceperunt, usu rationis jam præditi, modò de Jure non requiruntur testes puberes per modum solennitatis substantialis ad valorem actus, uti requiruntur ad valorem testamenti solennis. Minorem autem, pubertatem jam adepti, in causis civilibus, modò arduæ non sint, testes esse non prohibentur; nec in criminalibus, si 20. annos jam compleverunt. *l. 20. ff. h. t.* Si verò causæ sint difficilis probationis, tunc etiam minores 20. annis, imò impubes, tam in causis civilibus quàm criminalibus admittuntur. Farinac. de testibus. q. 58. n. 29.

Dico 2. Ex defectu vel vicio corporis testes regulariter esse non possunt 1. Cæci, qui rem solum auditu perceperunt; cum requiratur præsentia, & visus. *can. 15. caus. 3. q. 9.* præsens enim esse non censetur, qui non videt. *arg. l. 209. ff. de V. S.* 2. Surdi & muti simul; quia ordinariè mentem suam explicare, & intelligi satis nequeunt. Mutus tantum verò non prohibetur, uti nec surdus tantum; quia prior scripturâ, vel alio indicio certò ac indubitandò animi sui sensum declarare, posterior verò etiam voce satis manifestare potest, quæ videt. Quamquam verò id ipsum absolute non repugnet apud mutos & surdos simul, non tamen facile adhibendi sunt, nisi in defectu aliorum testium, & quando res aliter probari nequit.

Dico 3. Ex defectu morum & famæ repelluntur criminosi & infames. *can. 9. caus. cit. q. 5. c. 13. Et 54. h. t. c. 7. de testib. cog. l. 3. §. 5. ff. de testib.* Consentit communis. Per Criminosos non intelligo reos alicujus criminis, quod inducit infamiam; de his enim procedit altera pars Assertionis: sed reos peccati mortalis, non habentis annexam infamiam, sive deinde in Judicio de tali crimine jam sint convicti aut confessi, vel condemnati, sive (spectato Jure Canonico) ipsis tantum obijciatur illud, & probetur. *c. 13. Et 54. cit.* Emendatus de hujusmodi crimine, & in eo non perseverans, qualis est, qui probaverit se egisse poenitentiam, saltem apud Sacerdotem, & qualis post trien-

nium præsumitur, admittitur ad testandum in causis civilibus, item in criminalibus civiliter intentatis. Id quod à fortiori procedit, si delictum criminofum sit occultum, & probari nequeat. Per *Infames* intelligo, qui propter crimen laborant infamiâ sive Juris sive Facti: *Infamia Facti* dicitur, quando quis commisit crimen, propter quod apud viros probos lædatur bona fama; licet illud nec aliquo Jure expresso notetur infamiâ, nec is in Judicio de tali crimine convictus, confessus, vel condemnatus sit. per c. 54. cit. § l. 2. ff. de obsequiis &c. *Infamia Juris* est, quæ vel ipso Jure infligitur, seu ipso facto absq; omni sententia, nempe quando Jus aliquod crimen notat vel punit infamiâ absque ministerio Judicis; quo modo infames sunt histriones, exercentes lenocinia &c. l. 1. ff. pr. de his, qui notantur infamiâ: quod etiam referuntur deprehensi in adulterio, contrahentes nuptias incestuosas, polygami, violatores sepulchrorum. Vel quæ infligitur primum per sententiam Judicis, quando nempe Jus decernit quidem infamiâ, sed ita, ut non contrahatur, antequam per sententiam Judicis sit aliquis condemnatus de tali crimine, ut condemnati de furto, rapina, injuria, calumnia, prævaricatione, dolo malo. &c. l. 1. cit. §. qui in Judicio. Porro de Jure Canonico omnes habentur pro infamibus, qui de Jure Civili notantur infamiâ. can. omnes, &c. can. infames. caus. 6. q. 1. uti fures, sacrilegi, & capitalibus criminibus irretiti &c. (nisi specialiter excipiantur, ut excipiuntur foeminae intra annum luctûs nubentes. c. fin. de secund. nupt. quæ de Jure Civili sunt infames.) Item anathematizati & excommunicati. can. infames cit. c. 8. de sent. Excomm. in 6. Id tamen discriminis est inter infames infamiâ Juris, & infamiâ Facti, quod illi in omnibus causis repellendi sunt à ferendo testimonio, licet Pars adversa contra eos non excipiat, & non obstante, quod de crimine jam sint emendati; nisi Summus Princeps sustulerit infamiâ: econtra quod isti admitti possint, si Pars adversa contra eos nihil opponat, vel ipsi per poenitentiam emendati infamiâ se liberârunt; item quod de Jure Civili in civilibus causis, & in criminalibus civiliter intentatis, non omnino rejiciantur, sed tantum minuatur eorum fides. Pariter excommunicatos toleratos non necessario repellit Judex, si contra eos non opponatur exceptio; bene tamen non-toleratos, exceptâ causâ hæreseos, in qua admittuntur juxta c. 5. de heret. in 6.

Limita assertionem 1. In criminibus exceptis, puta crimen hæreseos, læsæ Majestatis &c. 2. In casibus, ubi veritas aliter haberi non potest, uti in ijs delictis, quæ communiter patrantur in occulto, vel in prostibulis, uti furtum, adulterium &c. (Aliud forsan esset, si crimen perpetraretur in publico loco, & testes alij intervenire potuissent, licet per accidens non intervenerint.) In his enim duobus casibus admittuntur criminofi, imò etiam infames, non quidem ad convincendum se solis, sed ad præsumptionem faciendam, & ad plenam.

Lib. II. R. P. Pichlor.

nè probandum cum alijs adminiculis; vel cum alio teste omni exceptione majore, si causa per se non exigit meros testes omni exceptione majores. Haunold. to. 5. tr. 4. n. 256. Limita 3. circa criminofos, eos admitti posse Parte nihil opponente, item (saltem in ordine ad præsumptionem faciendam) quando producuntur ad defendendum Reum, seu ad ejus innocentiam probandam. Denique 4. hos ipsos repelli non posse in causis, in quibus non requiritur probatio plena, sed aliqua levis tantum. Farinac. q. 62. n. 196. Hoc insuper te monitum velim, de Jure Civili non repelli testes criminofos, nisi propter crimen vel sint condemnati in Judicio, vel contraxerint infamiâ. per l. 3. §. 5. ff. h. t.

Dico 4. Ex defectu fidei ab officio testium 8 arcentur. 1. Perjurus, etiamsi poenitentiam egerit, ita ut nec indicium ad torturam faciat; quia erga homines non potest esse fidelis, qui Deo exstiterit infidus, uti loquitur text. can. 24. caus. 2. q. 7. Farinac. & alij. 2. Pecunia corruptus, vel pretiò conductus ad ferendum testimonium. c. 1. l. 3. §. 5. ff. h. t. Aliud est, si pecunia accipiat non pro testimonio dicendo, sed pro expensis in itinere, vel pro lucro, quod cessat testi ob neglectum interea laborem & operam, vel si accipiat gratis oblata, aut donetur, post depositionem testimonij. Porro qui pretium accipit pro testimonio vero dicendo, tenetur illud in conscientia restituere danti; quia testimonium verum tenetur ex justitia aliunde & Jure Gentium dicere, qui legitime interrogatur à Judice: quod autem aliunde est debitum, pro pretio vendi nequit sine injustitia. Econtra qui pretium accepit pro testimonio falso, nihil tenetur restituere, sed sit dominus pretij, sicut quisvis alius acquirit dominium rei ob turpem causam sibi traditâ; quamvis gravissimè peccet. 3. Redemptor litium facile litigans, & alij suspecti fidei. can. 4. caus. 3. q. 5. 4. Personæ valde viles, & pauperes. can. 7. in fin. caus. 2. q. 1. can. 3. caus. 4. q. 3. ex l. 3. ff. h. t. ita ut non sint testes omni exceptione majores (imò absolute repellantur. arg. l. nonnulli ff. de Accus. in criminalibus) nisi vita & fama eorum integra tollat suspicionem corruptionis, quæ præsumitur propter nimiam egestatem. per c. 8. b. t. aut nisi rogentur à Paribus ad testificandum, uti fit in erectione instrumentorum. Farinac. q. 57. n. 97. Per pauperes intelligo cum eodem Farinac. Menoch. & communiori illos, qui Judicis arbitrio non censentur habere necessaria ad vitæ sustentationem, vel convenientia ad conditionem statûs sui. Aliqui ex vilibus in quibusdam locis reputantur inter infames, uti lictores & carnifices; atque isti propterea semper habentur pro inidoneis ad ferendum testimonium in illis locis.

Dico 5. Ex defectu statûs testes esse vetantur servi propriè dicti. l. 7. ff. l. ii. C. h. t. c. 10. de V. S. quia de Jure Civili reputantur pro nullis ad legitimos actus, & pro civiliter mortuis. l. 32. § 209. ff. de R. l.

Dico 6. Pro certis personis testimonium 10 terre

Q 9

ferre regulariter non permittuntur, quos arctior conjunctio & intensior affectio suspectos reddit de minus sincera testificatione. Quales sunt 1. *Parentes* (quo nomine intelliguntur omnes ascendentes in linea recta tam materna quam paterna. *l. 51. ff. de V. S.*) pro liberis, etiam emancipatis, imò spurij; ac vicissim liberi pro parentibus. *l. 9. C. h. t.* Excipe, nisi probanda sit filijetas. *l. 13. cum l. 16. ff. de probat.* vel impedimentum consanguinitatis, quando agitur de contrahendo Matrimonio. *c. 3. qui Matr. accusare.* modò nec parentibus, nec liberis aliquid inde utilitatis accedat, uti fieret, si filius (vel filia) peteret in conjugem aliquam longè se ditiorē, nobiliorem &c. 2. *Fratres* (quo nomine veniunt etiam consanguinei collaterales, & affines, probabiliter usque ad 4. gradum exclusivè) pro se mutuo, sed tantum in causis Criminalibus, & Civilibus valde arduis teste Pirhing & alijs, *can. 1. § 12. caus. 3. q. 5. § 9. q. 9. can. 18. can. 3. caus. 4. q. 3.* Admittuntur tamen in causa consanguinitatis, vel quando testis utrique Parti æqualiter est conjunctus, vel si accedat alius testis excellentis fidei, aut alia adminicula, quibus suppletur defectus hujusmodi testis, non omni exceptione majoris. 3. *Conjuges* pro se invicem, imò omnes domestici, seu tales, quibus producentis ratione potestatis dominatiæ, vel gubernatiæ, imperare potest, ut sint testes, cujusmodi sunt famuli, mercenarii coloni &c. pro producente. *can. 3. cit. l. 6. § 24. ff. b. t.* Ad conjuges revocantur sponsi; & ad domesticos alij valde familiares producenti, non tamen illi, qui in eadem quidem domo vivunt, vel convalescent, non verò subsunt producenti, aut alij, quibus aliqua quidem cum ipso familiaritas est, sed non admodum magna. Assumunt testes domestici possunt in Testamentis, & Instrumentis erigendis, atque de jis rebus, quæ gestæ sunt domi, aut quando alij testes haberi non possunt in causis Civilibus; item quando non adhibentur ut testes in utilitatem Domini. Quanta verò fides in Judicio extra dictos casus habenda sit domesticis, dispiciet prudens Judex. 4. *Amici singulares.* *can. 3. cit. l. 3. pr. ff. b. t.* 5. *Subditi & vasalli* in causis dominorum suorum (nisi prius quoad actum præsentem solvantur juramento subjectionis) quando meritò timere possent vindictam & vexationem iniquam propter datum liberius testimonium: si talis timor non adsit, admittuntur, uti expressè admittuntur vasalli pro dominis directis. Haun. Pirh. &c. Idem est de Officialibus Principum. An verò injusta vexatio timenda sit, Judicis est arbitrari. 6. Denique omnes pro se ipsis, & in causa propria, h. e. tali, cujus emolumentum pertinet & redundat in eum, qui testatur. Hinc non admittuntur *Interessati*, ut vocant: quales sunt Judex, vel Arbitrator, in causa, quæ apud ipsos agitur: Procurator, Administrator, Negotiorum gestor, Curator, Tutor, Mediator, Testamenti executor &c. in causa, quam procurat, administrat &c. Fideiussor pro eo, pro quo fideiussit: hæres in testa-

mento, in quo ipse est institutus; quod tamen de legatario non procedit: socius bonorum pro socio: venditor pro emptore: donator pro donatario: cedens pro cessionario: membrum universitatis pro universitate, quando commodum redundat in membra singula, ut fit in lite super pascuis, ubi singuli de communitate possunt animalia sua pascere &c. quando nempe Communitas aliquid possidet *jure Universitatis*: aliud est, si rem possideat *jure singulorum*, sive privati patrimonij; talis enim res non fert fructum cuilibet membro, sed Camera & patrimonio Communitatis, quæ tunc consideratur ut persona privata. *l. 1. ff. quod cujusq. Universit. Communis DD.* ex varijs Jurium textibus.

Dico 7. Contra certas personas excluduntur à ferendo testimonio. 1. *Inimicus* contra inimicum. *l. 3. ff. b. t. cum can. 3. caus. 4. q. 3. c. 13. § 19. de Accusat.* Si nempe inimicitia sit gravis seu capitalis, ac sufficienter probetur ab allegante, saltem per conjecturas probabiles, v. g. probando causam inimicitiae. Et tunc inimico nec in criminibus exceptis, nec in factis occultis & difficilis probationis quidquam credendum. per *c. 32. §. nos vero de Simon. Farinac. de testib. q. 53. n. 7. § 12.* Si verò inimicitia non sit gravis, aut non sufficienter probata (de quibus arbitrari spectat ad Judicem) in causis Civilibus admitti potest inimicus, licet non tanquam testis omni exceptione majori, cum tantum de fide ipsius diminuatur, quanta videtur esse inimicitia, vel probatio illius. Si tamen inimicus jam antè motu proprio fuisset reconciliatus plenè (quod tamen ordinariè præsumendum non est, quando non motu proprio, sed ex præcepto Judicis reconciliatio facta est; cum ordinariè remaneat tunc aliqua aversio) nihil obstat videtur prior inimicitia, uti nec præsens, casu quo inimicus deponeret pro & in favorem inimici; eo quod cesset præsumptio falsi testimonij. 2. *Parentes contra liberos, & vicissim, saltem contra invitos.* *l. 6. C. h. t. can. 3. cit.* excipe tamen causam Matrimonij impediendi, quod liberi volunt contrahere, item crimina excepta & valde perniciofa Reipublicæ. Huc revocant possunt fratres & sorores contra se invicem: conjuges contra se: socer contra generum: vitricus contra privignum, & vicissim: liberti contra patronum: vasalli contra dominum absque justa causa; quia in his personis debet esse magna conjunctio, amor, concordia, reverentia, quibus adversatur testimonij contra illas latum. 3. *Advocati & patroni causarum contra suos clientes: tutores & curatores contra suos pupillos & minores: administratores, syndici &c. contra suos principales, in causis sibi commissis.* *arg. d. can. 3. § 1. ff. ff. b. t.* quia iniquum videtur, ut hæ personæ, quibus intima causarum ad eas defendendas concredita sunt, tali notitia utantur contra clientes & principales suos. 4. *Laici contra Clericum in causa criminali criminaliter acta.* *c. 14. b. t.* partim ob reverentiam Clericis debitam, partim ob singularem, qua sapientius Laici

feruntur in Clericos, affectionem. Excipe, nisi Laici suam vel suorum injuriam persequantur, nisi crimen sit notorium, aut agatur de infamia Clerici: nisi desint testes Ecclesiastici: nisi crimen sit exceptum. Text. & DD. in c. 14. cit. c. 15. de Purg. Can. c. ult. de testib. cog. c. 7. de Simon. sed neque in his casibus admittitur Laicus est testis omni exceptione major, nisi simul testificetur Clericus bonæ famæ. Laym. in c. 14. cit. 5. Judæi & Pagani contra Christianos, item Hæretici non tolerati contra eosdem, in Judicio. can. 25. 26. caus. 2. q. 7. l. 21. c. de Hæret. partim propter favorem & eminentiam Fidei Christianæ, partim propter odium, quo infideles in Orthodoxos succenduntur, partim propter horum hominum vitæ amorem & perfidiam. Admittuntur tamen (licet non ut omni exceptione majores) in criminalibus exceptis: in defectu aliorum testium: in instrumentis, testamentis, contractibus: & hæretici tolerati, quales sunt in Imperio Romano, etiam in Judicio, saltem in foro Civili. Ubi autem admittuntur Judæi & Pagani, prius secundum suam Religionem jurare debent. 6. Socius contra socium criminis, imò & pro socio. c. 10. § l. 11. C. b. t. & quilibet, jam crimen de se confessus, vel convictus, contra alium in eodem crimine. per Jura cit. quia talis est infamis. Sic nihil est credendum, etiamsi plures mulierculæ, de beneficio & commercio cum diabolo convictæ, nominent virum vel faminam honestam, ejusdemque sceleris ream asserant, nisi alia accedant indicia. An & quando Judices interrogare possint de socijs criminosis de se jam confessos, & quid fidei eorum testificationi tribuendum, vid. ad tit. de Confessis a n. 13. In causa Simonæ tamen, si agatur civiliter, admittitur socius criminis (licet non omnino ut integer testis, & omni exceptione major) si nihil accepit de pretio simoniaco, vel ipsi saltem nihil promissum est. c. 1. h. t. in 6.

11. Dico 8. In certis causis, nempe in Criminalibus criminaliter intentatis, testes esse prohibentur 1. Minorenes, qui nondum compleverunt 20. ætatis annos. l. 20. ff. b. t. Et probabiliter etiam in Civilibus valde arduis; si tamen foret defectus aliorum testium, vel crimina essent excepta, etiam in Criminalibus admitti quidem possent, sed non ita, ut duo faciant plenam probationem, ut faciunt duo testes omni exceptione majores, ob præsumptionem nondum satis maturi judicii. 2. Clerici contra Laicos coram Judice Laico. per can. 9. caus. 11. q. 1. Id quod à fortiori procedit, quando agitur de poena sanguinis infligenda, propter periculum irregularitatis. Poterunt tamen Clerici & Religiosi testimonium ferre in Criminalibus pro Reo laico, item contra laicum Reum coram Judice Ecclesiastico. Farinac. q. 61. n. 70. § 74. allegans alios. Præterea in Civilibus pro & contra Reum, ut notat gl. § DD. in can. cit. Sed ut Clericus & Religiosus licet ferat testimonium coram Judice seculari, requiritur licentia Episcopi &

Prælati Regularis, quamvis hæc licentia non sit necessaria ad valorem Parte adversa nihil opponente, & vi consuetudinis etiam licet testificentur absque consensu Superioris extra Judicium in contractibus, testamentis, & instrumentis. Pirh. hic n. 60. cum alijs.

Quæres, an & quando fœminæ possint esse¹³ testes? R. 1. possunt in causis Civilibus. can. 2. caus. 15. q. 3. c. 2. de Judic. in 6. c. 3. § l. 18. ff. b. t. Excipe tamen testamenta, in quibus requiruntur solennitates. § testes autem Inst. de Testam. causas feudales nisi forsan esset fœmina illustris, & sub se haberet feudum. lib. 2. feud. tit. 32. causas Civiles valde arduas & magni præjudicii. v. g. quando agitur de omnibus, vel saltem majori parte bonorum, quia istæ æquiparantur Criminalibus; quamvis quoad hoc punctum ijs non æquiparentur Matrimoniales. R. 2. In causis Criminalibus criminaliter intentatis testificari quidem possunt de Jure Civili, uti DD. desumunt ex l. 18. cit. non tamen de Jure Canonico, ut iidem communiter docent cum Farinac. q. 59. n. 29. ex can. 17. caus. 33. q. 5. c. 10. de V. S. ubi datur hæc ratio, quia varium & mutabile testimonium semper fœmina producit, scilicet propter infirmitatem, & inconstantiam congenitam, quæ merito in causis Criminalibus, & Civilibus valde arduis fidem minuit, ubi probationes debent esse omnino convincentes. Excipe tamen casum, quo fœminæ ferunt testimonium pro Reo & ad hujus defensionem, & casum, quo delunt alij testes, vel quando Judex procedit ex officio per inquisitionem, aut per viam denuntiationis, vel demum quando agitur super crimine excepto. Sed & in his casibus fœmina minus probat, quam vir, ita ut, si ex una parte stent duo viri, ex altera duæ mulieres, testimonium illorum sit præferendum. Abb in c. 10. cit. Vid. Farinac. in q. 59. cit.

Oppones 1. In can. 17. § c. 10. cit. fœminæ repelluntur generaliter à ferendo testimonio in Judicijs: ergo neque in causis Civilibus sunt habiles testes. Id quod etiam confirmat ratio Juris ex d. c. allegata. 2. In l. 3. § 5. ff. b. t. repellitur fœmina in causa vis publicæ, & l. 18. ff. eod. in causa adulterij: ergo etiam de Jure Civili excludenda est mulier à ferendo testimonio in causis Criminalibus; & quidem eò magis hoc asserendum, quod hoc modo caveatur discrepantia inter Jus Canonicum & Civile. R. ad 1. cum alia Jura Canonica, uti vidimus, clarè admittant testimonium fœminarum in Judicio, Doctores rectè citatos canones cum adducta ratione explicant de causis Criminalibus, ut Jura Juribus concordentur. Ad 2. dictæ leges loquuntur de fœmina turpem quæstum faciente ex prostitutione corporis, & de condemnata, adeoque de infami, quæ aliunde est inhabilis ad testificandum. Si Jus Civile quoad exclusionem fœminæ in causis Criminalibus esset dubium, deberet explicari ita, ut concordet cum Jure Canonico: alias non.

Dico 9. Sunt aliqui casus, in quibus testes, 15 alias inhabiles vel minus idonei, admittuntur,

tur, videlicet sequentes. 1. Si producantur ad impediendum peccatum, v. g. ut probetur consanguinitas inter personas Matrimonium contrahere volentes. c. 22. h. t. 2. Si deponant contra eum, à quo producantur, & tunc plenè probant. 3. Si procedatur tantum Summarie, & non requirantur probationes exactæ. 4. Si veritas ex alijs testibus, vel alio modo haberi nequeat. 5. Si testimonium ferant ad probandam innocentiam Rei, & ad hujus defensionem. 6. Si sint personæ valde honestæ, & solùm repelluntur propter affectionem. 7. Si causæ sint notoriæ. 8. Si sint crimina excepta, & enormia. 9. Si testes, non absolute inhabiles, vel rogentur à Partibus, atq; sic positivè approbentur, vel nec ab illa, contra quam producantur, nec à Judice repellantur. &c. Vid. Farinac. tr. de testib. Haun. to. 5. tr. 4. Myns. cent. 5. observ. 13. Laym. in c. 22. h. t. item supra n. 7. Notandum verò est 1. cum eod. Myns. non debere alia indicia vehementia militare contra testes minùs idoneos; quia plures defectus destruant habilitatem omnino, quam ex justa causa laborantes uno tantum defectu possent consequi. 2. Illorum testimonium, qui non absolute & ex toto sunt inhabiles, suppleri posse numero, vel gravitate contestium, nec non conjecturis, & presumptionibus Juris, ita nimirum, ut, si plures concurrunt, quàm de Jure alias requiruntur, aut accedit alius testis valde excellens & plùs quàm habilis, vel urgentia indicia, vehementes presumptiones &c. possit inde constitui plena probatio, saltem in causis Civilibus, non valde arduis: in Criminalibus verò sufficiant saltem ad torturam. Sed in hac re multum est relinquendum arbitrio Judicis diligenter metientis, quantam in his circumstantiis mereatur & addat fidem testis alias inhabilis, vel minùs idoneus.

- 16 Quæres adhuc, num testes necessariò debeant esse jejuni, uti requirit c. 1. h. t. & cum gl. Decio, & alijs communiter, negativè. Igitur jejunium ibi requiritur solum ex decetia ob reverentiam juramenti, quod testes ante testificationem debent deponere, non verò ex necessitate & præcepto. Si fuit jejunium aliquando sub præcepto, per consuetudinem oppositam, quam passim videmus, abrogatum est.

§. II.

De Productione & Receptione testium,
item de Juramento & Examine
eorundem.

- 17 Sciendum, si Actor Positiones à Reo negatas, sive articulos positionales, Judici porrectos, probare velit per testimonia, ab eodem elapsa dilatione probatoria denominandos esse testes, & cum plerumque non de omnibus articulis seu de tota causa notitiam habeant, exponendum, super quibus articulis hos & super quibus alios testes interrogari velit. Hos articulos cum nominibus testium & directorio Judex communicare debet Reo, ut, si vel con-

tra testes vel contra articulos habeat exceptionem, possit eam proponere. Si exceptionem non habeat, poterit saltem præscribere certa interrogatoria testibus proponenda à Judice (non tamen amplius communicanda Actori, ne circa ea instruere vel subornare testes valeat) v. g. quo tempore, quo loco res facta sit: unde sciat testis id, quod continetur in articulo &c. Si Judex in testes nominatos jurisdictionem habeat, illos ad certam diem citabit: si illà careat, per litteras mutui compensis requiret illorum Superiorem aut Judicem, ut vel mittat ad locum motæ litis, vel ipse examinet super articulis & interrogatorijs, illorumque depositiones sub sigillò munitas sibi communicet: quod ultimum maxime fieri solet, quando Clericus rogatur ferre testimonium pro tribunali sæculari. Jam docere oportet 1. super qua materia & quoties producendi sint testes, cuiusque sumptibus. 2. Quando & quomodo recipiendi. 3. Quia recipi non solent nisi interveniente juramento, an & quomodo jurare debeant. 4. A quo, ubi, quomodo, & super quibus rebus examinandi sint.

Dico 1. Testes produci debent non super alia materia, quàm super Articulis, quos Actor, & super Interrogatorijs, quæ Reus posuit. Ratio, quia de his solummodo examinari, ac deponere testimonium eos oportet; alia non faciunt ad rem. An produci possint super facto, quod nõrunt sub secreto, convenientius resolvitur infra de Depositione testium §. seq.

Dico 2. Testes, tam isdem, quàm novi, altera & tertia vice produci possunt, etiam super isdem articulis, modò post primam, vel alteram productionem, non didicerit producens, quid deposuerint testes, neque id fiat post publicationem attestacionum. Text. & DD. in c. 15. 36. 46. h. t. Novell. 90. c. 4. Ratio est, quia testes subin prima vice non satis clarè deponunt, & quia novi testes, qui rei notitiam habeant, innotescere possunt. Dixi 1. altera & tertia vice; nam quarta productio expressè prohibetur. cc. §. Nov. cit. nisi fiat ex justa causa, & cum hac solemnitate, scilicet cum juramento, quo petens quartam productionem affirmet, quòd nec depositiones jam factas testium subtraxerit seu suppresserit & occultaverit: nec eas didicerit & exploraverit: nec malitiosè novam productionem petat & per dolum ad protrahendam licem: siquidem ratio negandi quartam productionem fuit periculum subornationis testium, & litis nimium protrahendæ. Dixi 2. modò post primam &c. Si enim didicita attestata sint, h. e. si producens ex Actis ipsis, vel à Judice perfectè didicit seu intellexit, quid testes in sua testificatione deposuerint, nec post primam productionem conceditur altera. c. 46. §. Nov. cit. scilicet propter periculum subornationis, ne is, qui produxit, testes instruat, ut aliquid addant vel deamant suæ depositioni. Clem. 2. h. t. Dixi 3. neque post publicationem attestacionum, intellige regulariter. c. 17. seq. eod. Auth. qui semel C. de probat. Siquidem etiam post publicata testium dicta,